

YÖRGÜÇ PAŞA CAMİİ

Yörgüç Paşa Camii ve harim kısmından bir görünüş – Amasya

düğü bu süslemeler sade bir şekilde giriş eyvanında yer alır. Yapının içinde ve dışın-da bütün kemerler kırmızı beyaz renkli taş süslemelidir. Giriş eyvanındaki kemerler boyamadır ve boyaların zamanla aktığı gözlenmektedir. Giriş kapısı üzerinde sivri kemerli panonun altında kenarları dilimli, uçları palmet süslemeli üç satırlık kitâbe bulunur. Bunun üzerinde sivri kemeri Tevbe sûresinin yazıldığı bir bordür çevreler. Renkli taştan basık kemerli kapının iki yanına rûmî palmetlerden oluşan çok zarif taş süslemeler ilâz edilmiştir. Yapının diğer önemli süslemesi, giriş eyvanının doğusundaki kapalı bölümün renkli taştan basık kemerli kapısı üzerinde görülen panodur. Söz konusu kapı ve pano dikdörtgen yüksek silme içine alınmış, yuvarlak kemerli panonun içine hatâyî üslûpta taştan üzeri boyama süslemeler yapılmıştır. Giriş eyvanı kemerinin üzenği noktasında içeride taştan, üzeri rûmî palmet süslemeli dilimli bir pano ve ortasında gülçe biçimli sarkıt olan bir süsleme yer alır. Yine giriş eyvanını, doğu duvarına oturan kemer üzenği noktasında iki küçük konsola dayanan mukarnaslı bir niş ve bunun altında rûmî palmet süslemeli daire biçiminde madalyon süsleme vardır. Giriş eyvanının kubbesinde yelpaze biçiminde pandantifler aynı zamanda dekoratif bir unsurdur. Caminin cephelerinde çok sayıda devşirme malzeme kullanılmıştır. Girişte kapalı bölümün kuzey cephesindeki taş yazıt başta olmak üzere bunların büyük kısmı antik döneme ait malzemelerdir. Yörgüç Paşa Camii, Yeşilirmak kenarında bulunması sebebiyle zamanla su taşkınlarından büyük zarar görmüş, bu sebeple yapının içi tamamen yenilenmiştir ve içindeki kalem işi süsle-

meler de yenidir. Mermer mihrabı, klasik üslûpta ve sade bir şekilde yapılmış mukarnaslı bir nişe sahiptir. Caminin giriş eyvanının doğusunda kalan bölüm türbe olarak düzenlenmiş, iki ayakla dışarıya açık, üzeri pandantifli kubbeli bu bölüm bir seki ile yükseltilmiştir. Türbenin etrafı üç yönden mermer korkuluklarla çevrelenmiştir. Kuzeyde, korkulukların ortasında üzeri sivri kemer biçiminde düzenlenmiş mermer söveli yüksek bir pencere açılmıştır. Türbede Yörgüç Paşa ve ailesine ait dört mermer sanduka yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Amasya Tarihi, I, 164-165; İsmail Hakkı [Uzunçarşılı], *Kitâbeler*, İstanbul 1345/1927, I, 119; A. Gabriel, *Monuments turcs d'Anatolie*, Paris 1934, II, 31-32; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsi II*, s. 215-226; *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, Ankara 1972, I, 214-216; Hüseyin Menç, *Tarih İçinde Amasya*, Ankara 2000, s. 135-136; Ali Uzay Peker, "Osmanlı Mimarisinde Yaratıcılık: Amasya Örnekleri", *Türkler* (nşr. Hasan Celal Güzel v.dğr.), Ankara 2002, XII, 53-59; *Amasya Kültür Envanteri* (haz. Celal Özdemir v.dğr.), Ankara 2007, s. 105.

EMİNE NAZA DÖNMEZ

YÖRÜKÂN, Yusuf Ziya
(1887-1954)

İstanbul Dârülfünunu
ve Ankara Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi
öğretim üyelerinden.

Selânik'te doğdu. Rumeli'ye göç ettirilmiş Türkmenler'in Yörükân kolundan bir evlâd-ı fâtihân ailesinin çocuğudur. Babası Selânik'teki Eski Saray Medresesi müderrislerinden Yâkub Efendi, annesi Zehra Hanım'dır. Selânik'te Selimiye Mektebi'

ni ve Mülkiye Rüşdiyesi'ni bitirdikten sonra yine burada dârümuallimînin Rüşdiye Şubesi'nden mezun oldu (1905). Ardından İstanbul'a giderek Sahn Medresesi Kısım-ı Âlîsi'ne girdi ve burayı tamamlayıp Hüseyin Necmeddin Efendi'den icâzet aldı (1910). 1911'de Selânik Sultânîsi'nde Arapça muallimi olarak başladığı görevini Selânik Dârümuallimîni'nde sürdürdü. İstanbul'da çeşitli mekteplerde Türkçe, imlâ, kıraat, kavaid ve hendese muallimliği yaptı. 1914'te Gümüşhane Tedrîsât-ı İbtidâiyye müfettişliğine tayin edildi ve 1916 yılına kadar bu görevde kaldı. Ardından yine İstanbul'da Türkçe muallimliği görevinde bulundu. 1918-1923 yıllarında Dârü'l-hilâfeti'l-aliyye Medresesi'nin ibtidâ-i hâric ve ibtidâ-i dâhil kısımlarında müderris olarak görev aldı. Medrese-i Süleymâniyye'nin (eski adı Medresetü'l-mütehasısın) kelâm, felsefe ve tasavvuf şubesinde yaptığı ihtisasını "Şeyh Şehâbeddin es-Sühreverdî ve Felsefesi" başlıklı çalışmasıyla tamamladı (1922). Aynı yıl Dârülfünun Edebiyat Fakültesi Felsefe Şubesi'nden mezun oldu. 1923'te Dârü'l-hilâfeti'l-aliyye Medresesi'nin Sahn Kısım-ı Âlîsi'nde felsefe-i cedid müderrisliğine tayin edildi ve 3 Mart 1924 tarihinde medreseler kapatılınca kadar burada ders verdi. 1925'te Şamlı Rızâ Efendi'nin kızı Fatma Mükerrrem Hanım'la evlendi. Bu evlilikten Türkân (Turgut), Turhan, Nurhan, Fethan, Beyhan (Karamağralı) ve Doğan adlarında altı çocuğu dünyaya geldi. 1924-1929 arasında İstanbul'da Çapa Kız Muallim Mektebi'nde din dersleri hocalığı yaptı.

1926 yılından itibaren Dârülfünun İlahiyat Fakültesi'nde ders vermeye başlayan Yusuf Ziya Bey bu fakültede kâtib-i umûmîlik görevini de üstlendi, bir süre fakülte reisliğine (dekanlık) vekâlet etti. Yusuf Ziya Bey, Dârülfünun İlahiyat Fakültesi Tedrîs Heyeti tarafından hazırlandığı bildirilen ve dönemin basın organlarında yayımlanan (20 Haziran 1928) Dinî İnkılâp ve İslahat Beyannâmesi'nde imzası bulunduğu iddialarını *İslâm-Türk Ansiklopedisi Mecmuası*'ndaki bir yazısıyla reddetti. Bu fakültenin üniversite reformuyla 31 Mayıs 1933 tarihinde kapatılmasının ardından bazı öğretim üyeleriyle birlikte, Edebiyat Fakültesi'nde kurulan ve öğrencisi bulunmayan İslâm Tetkikleri Enstitüsü'nde görevlendirildi. Bu arada İstanbul ve İnönü Kız liseleriyle Vefa Lisesi gibi kurumlarda tarih ve felsefe dersleri okuttu. Aynı dönemde uzunca bir süre Şehremini Halkevi reisliği yaptı. 20 Mayıs 1943'te Diyanet İşleri reisi M. Şerefettin Yaltkaya tarafın-

Yusuf Ziya
Yörükân

dan riyasetin Müşavere Heyeti üyeliğine tayin edildi. Bir müddet Diyanet İşleri ikinci reisliği görevinde bulundu. Müşavere Heyeti üyeliği Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin açılışına kadar sürdü (21 Kasım 1949). Kuruluşu sırasında İslâm dini ve mezhepleri tarihi profesörü olarak tayin edildiği bu fakültenin teşkilâtlanmasında ve ders programlarının hazırlanmasında önemli hizmetler gördü. 5 Haziran 1954 tarihinde geçirdiği bir kalp krizi neticesinde Ankara'da vefat etti ve Cebeci Asrı Mezarlığı'na defnedildi. Yusuf Ziya Yörükân bütün hayatını seçkin bir ilim çevresinde geçirmiştir. İstanbul'da bulunduğu yıllarda Topkapı dışında Maltepe Gümüşsuyu mevkisinde küçük bir bağ evini ilim meclisine dönüştürmüş, bu evde İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, M. Şerefettin Yaltıkaya, Hilmi Ziya Ülken, İsmail Hakkı İzmirli, Mükrimin Halil Yinanç ve Ahmet Süheyl Ünver gibi ilim adamlarıyla sohbetler yapmıştır.

Eserleri. Arapça ve Farsça'nın yanı sıra eski Türk lehçelerine de vâkıf olan Yörükân *Dârülfünûn İlahiyat Fakültesi Mecmuası*, *İslâm-Türk Ansiklopedisi Mecmuası*, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* ve *Sebilürreşâd*'in yanı sıra kendisinin yayımladığı veya yayımlanmasına vesile olduğu *Kutlu Bilgi*, *Mihrab* ve *Millî Mecmua* gibi dergilerde pek çok makale neşretmiştir (Kutluay, III/1-2 [1954], s. 93-95). 1. *Heyâkilü'n-nûr Tercümesi* ve *Şeyh Sühreverdî'nin Felsefesi*. Müellifin ihtisas çalışmasına ek olarak hazırladığı bu tercüme tezin özetiyle birlikte önce *Mihrab* dergisinde çıkmış, daha sonra kitap halinde neşredilmiş (İstanbul 1340/1924), A. Kâmil Cihan tarafından *Şihabeddin Sühreverdî ve Nur Heykelleri* adıyla yeni harflerle de yayımlanmıştır (İstanbul 1998). Öte yandan "Şeyh Şehâbeddin es-Sühreverdî ve Felsefesi" adlı tezinin müellif hattıyla bir nüshasının

Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde bulunduğu (nr. 2325) kaydedilmektedir (Turhan Yörükân, "Giriş", s. 4). 2. *Kur'ân-ı Kerim'den Âyetler (İslâm Esasları)*. Önce Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi'nde yayımlanan bu çalışma (I, 5-21) aynı fakülte tarafından bir kitapçık halinde neşredilmiş (Ankara 1952), daha sonra Millî Eğitim Bakanlığı'na yardımcı ders kitabı olarak basılmıştır (İstanbul 1953, 1956). 3. *İslâm Akaidine Dair Eski Metinler I, Ebu Mansur-i Matürîdî'nin İki Eseri (Tevhid Kitabı ve Akaid Risalesi)* (Ankara 1953). Millet Kütüphanesi'nde bulunan (Feyzullah Efendi, nr. 2155) ve *Kitâbü't-Tevhîd* adıyla İmam Mâtürîdî'ye nisbet edilen dört sayfalık bir metnin yine aynı müellife izâfe edilen, *Risâle fi'l-'akâ'id* adlı eserin özel bir kütüphanedeki yazma nüshasının neşir ve tercümesinden oluşmaktadır. Eserin tercüme kısmı, *İslâm Akaid Sisteminde Gelişmeler* adlı kitabın içinde de (haz. Turhan Yörükân, İstanbul 2006) notlar eklenerek yayımlanmıştır (s. 221-258). Ancak Mâtürîdî'nin *Kitâbü't-Tevhîd*'inin neşredilmesiyle (Beyrut 1970) risâlenin Mâtürîdî mezhebine mensup bir âlime ait olduğu anlaşılmıştır (krş. *Kitâbü't-Tevhîd Tercümesi*, s. XXXI-XXXIII). 4. *Müslümanlık*. Başlangıçta ortaöğretimdeki din dersleri için hazırlanan eserin (Ankara 1957, 1961) *Kur'ân-ı Kerim'den Âyetler* adlı kitapla beraber çeşitli baskıları yapılmıştır (Ankara 1993, 1997, 1998). 5. *Anadolu'da Alevîler ve Tahtacılar*. Yörükân'ın 1927-1932 yıllarında *Dârülfünûn İlahiyat Fakültesi Mecmuası*'nda çıkan makalelerinden oluşan bu eseri onun hayatı ve eserleriyle ilgili bir giriş, çeşitli ekler ve notlarla birlikte Turhan Yörükân yayımlamıştır (Ankara 1998). 6. *Hz. Muhammed'in Doğumundan Ölümüne Kadar İslâm Dini Tarihi*. Müellifin İlahiyat Fakültesi için hazırladığı "İslâm Dini ve Mezhepleri Tarihi" adlı dört kitaplık bir projenin birinci kitabını teşkil eden eser Türkân Turgut tarafından notlar eklenip yayıma hazırlanarak neşredilmiştir (Ankara 2001; İstanbul 2006). 7. *İslâm Akaid Sisteminde Gelişmeler*. Yine İlahiyat Fakültesi'nde okutulmak üzere yazılan eseri Turhan Yörükân müellifin yayımlanmamış yazılarından derlemelerle birlikte neşredilmiştir (Ankara 2001; İstanbul 2006). Eserin çatısını, Yörükân'ın *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*'nde çıkan "Ebû Mansûr-i Mâtürîdî" adlı seri makaleleri (sy. II-III [1952], s. 3-19; sy. IV [1952], s. 71-87; sy. IV [1953], s. 127-142) oluşturmaktadır.

Kitabın son kısmında müellifin, Çankaya Atatürk Özel Kitaplığı'nda bulunan (2. k. y. y., 1932, 4/238) "Müslümanlık'tan Sonra Türk Mezhepleri" adlı kitabı, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*'nde çıkan bir makalesi (sy. I, 104-109), Ebû Hanîfe'nin akaid risâleleriyle İmam Mâtürîdî'ye nisbet edilen tevhid ve akaid risâlelerinin müellif tarafından yapılmış tercümeleri de yer almaktadır. 8. *Ebû'l-Feth Şehristânî*. Yörükân'ın *Dârülfünûn İlahiyat Fakültesi Mecmuası*'nda "Şehristânî" başlığıyla yayımlanan iki makalesinden (sy. 3 [1926], s. 263-314; sy. 5-6 [1927], s. 187-277) ve bu makalelerin sonundaki "Mezheplerin Tedkikinde Usul" başlıklı yazısından meydana gelmektedir (nşr. Murat Memiş, Ankara 2002). 9. *Müslüman Coğrafyacıların Gözüyle Ortaçağ'da Türkler*. Müellifin bazı İslâm coğrafyacılarının eserlerinden yaptığı kısmî tercümelere ibaret olup Mehmet Şeker, Ali Ertuğrul, Süleyman Özkaya ve Tahsin Koçyiğit'ten oluşan bir komisyon tarafından neşre hazırlanmıştır (İstanbul 2004). Eseri yayımlayanlar kitabın baş tarafına "İslâm Coğrafya Literatürünün Teşekkülü ve Tercümesi Yapılan Eserler" başlıklı geniş bir giriş eklemiştir. 10. *Müslümanlıktan Evvel Türk Dinleri: Şamanizm*. Müellifin, Atatürk'ün isteği üzerine tasarladığı "Türk Dinleri ve Mezhepleri Tarihi" adlı iki kitaplık bir projenin birinci kitabını teşkil etmektedir (nşr. Turhan Yörükân, Ankara 2005). 11. *Müslümanlıkta Dini Tefrika*. Yörükân'ın İlahiyat Fakültesi öğrencileri için kaleme aldığı ders notlarıdır (nşr. Türkân Turgut – Turhan Yörükân, İstanbul 2009). 12. *Alevî-Bektaşî ve Tahtacı Nefesleri*. Müellifin Anadolu'da Alevîler ve Tahtacılar üzerine araştırma yaparken bu gruplardan derlediği şiirlerin, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde kayıtlı bir defterden (nr. El 2463) Müjgân Cumbur tarafından gerçekleştirilen çevri yazıdır; esere şiirlerin şairleri hakkında kısa bilgiler de eklenmiştir (nşr. Turhan Yörükân, İstanbul 2011). Bunların dışında müellifin *Peygamberimiz* (İstanbul 1926), *Din Dersleri: İman ve İbadet* (İstanbul 1926), *İslâm Dini* (İstanbul 1927) ve *Dinimiz* (İstanbul 1929) adlı ders kitapları da vardır. Yörükân'ın ayrıca İlahiyat Fakültesi'nde okuttuğu kelâm dersleri için hazırladığı notları bulunmaktadır (AÜ İlahiyat Fakültesi Ktp., nr. 2847/2440; bu notların fotokopi nüshası için bk. İSAM Ktp., nr. 173396). Kerem Çavuşlu *Yusuf Ziya'nın Şehristânî Adlı Makalelerinin Sadeleştiril-*

YÖRÜKÂN, Yusuf Ziya

mesi ve Değerlendirilmesi (1996, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü) ve Murat Memiş *Yusuf Ziya Yörükân'ın Kelâm Alanındaki Çalışmaları* (1999, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü) adıyla yüksek lisans tezi hazırlamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd Tercümesi* (trc. Bekir Topaloğlu), Ankara 2009, tercüme edenin girişi, s. XXXI-XXXIII; Osman [Nuri] Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi*, İstanbul 1977, V, 1963-1967; Yusuf Ziya Yörükân, *Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar* (haz. Turhan Yörükân), Ankara 1998, hazırlayanın girişi, s. 3-40; a.mlf., *Ebü'l-Feth Şehrîstânî: "Mîlîl ve Nihâl" Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme ve Mezheplerin Tetkikinde Usûl* (haz. Murat Memiş), Ankara 2002, hazırlayanın girişi, s. IX-XVII; a.mlf., *Müslüman Coğrafyacıların Gözüyle Ortaçağ'da Türkler* (haz. Mehmet Şeker v.dğr.), İstanbul 2004, hazırlayanların girişi, s. 15-19; a.mlf., *İslâm Akaid Sisteminde Gelişmeler* (haz. Turhan Yörükân), İstanbul 2006, Murat Memiş'in girişi, s. 17-27; a.mlf., "Dini İnkılâp ve İslâhat Hakkında", *İslâm-Türk Ansiklopedisi Mecmuası*, II/ 73, İstanbul 1947, s. 9-10; Hilmi Ziya Ülken, "Yusuf Ziya Yörükân (1887-1954)", *AÜİFD*, III/1-2 (1954), s. 89-91; Yaşar Kutluay, "Yusuf Ziya Yörükân'ın Makaleleri", a.e., III/1-2 (1954), s. 93-95; Yavuz Köktaş, "Yusuf Ziya Yörükân ve İslâm Dini Tarihi Adlı Eserdeki Hadîs ve Sünnetle İlgili Düşünceleri", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, IV/2 (2004), s. 75-93; Metin Yurdagür, "Arapkirli Hüseyin Avnî", *DİA*, III, 330.

TURHAN YÖRÜKÂN

YÖRÜKLER

Anadolu ve Rumeli'de yaşayan büyük Türkmen topluluklarının ortak adı.

Yörük kelimesi "yörü-mek" fiilinden -k ekiyle yapılmış bir ad olup "yürüyen" demektir; sözlükte "göçebe, göçerev, göçer" mânasına gelir. Yörük kelimesinin XIV. yüzyıldan itibaren ortaya çıkmış ve yaygın biçimde kullanılmış olması mümkündür. XV. yüzyılın birinci yarısında yaşayan Yazıcıoğlu Ali Efendi, efsanevî Türk Hükümdarı Olcay Han'dan söz ederken onun için "sahrânişin ve göçkuncü idi, yani yaban yurtlu ve yörüktü" der. Yine aynı müellif eserinin başka bir yerinde, "Ol memleketin sahraları ve bîşeleri (meşe, orman) İğdir'den yörük eviyle doldu" diyerek yörüğün hangi anlama geldiğini ve Yazıcıoğlu Kara Osman'ın oğullarına, "Olmasın ki oturak olmasız ki beylik, Türkmenlik ve yörüklük edenler de kalır" öğütünde bulunduğunun rivayet edildiğini bildirir. Burada adı geçen Kara Osman, sanıldığı gibi Osman Gazi olmayıp Akkoyunlu Beyliği'nin kurucusu

Karayülük Osman Bey'dir. Âşıkpaşazâde, Şah İsmâil'in dedesi Şeyh Cüneyd-i Safevî'nin Antakya ve Halep yörelerinde yaşayan Türkmen oymakları arasında dolaşmasını "yörük'te yörükren" şeklinde ifade etmiştir. Osmanlı kaynaklarından *Düstûr-nâme-i Enverî*'de, Oruç Bey *Târih*'inde ve Anonim *Tevârih-i Âl-i Osmân*'larda yörük adı yine aynı anlamda kullanılmıştır. Meselâ Giese'nin yayımladığı *Tevârih-i Âl-i Osmân* ile onu kaynak olarak kullanan eserlerde şöyle bir cümle yer alır: "Oğuz tâifesi kim vardır itikadlı idi, göçmel yörüklerdi". *Karamanoğulları Tarihi* müellifi Şikârî, Germiyan Hükümdarı Ali Şah'a (Şîr) Osman Gazi hakkında, "Aslı, cinsi yok bir yörük oğlu iken bey oldu" sözünü isnat ederek Osmanlı Devleti kurucusunu asil olmayan bir göçebenin oğlu şeklinde göstermek istemiştir.

Yörük kelimesi göçebe yaşayış tarzını gösterir biçimde kanunnâmelerde zikredilir. Fâtih Sultan Mehmed'in kanunnâmesinde şöyle bir madde vardır: "Koyunlu yerli ve yörük yayla ve kışla hakkın vermeye." Diğer bir kanunnâmede, "Yörükler evvelden yörüğü geldikleri yerde yörüyeler." Sancaklara ait kanunnâmelerde şu cümle çokça geçer: "Yerlide ve yörükte resm-i ganem iki koyuna bir akçedir." Anlaşılacağı üzere "yerli" kelimesi yörükün karşıtı olup "yerleşik hayata geçen" mânasını taşır. Yörük, Rumeli ve Anadolu'nun batı ve orta bölgelerinden başka doğu ve güneydoğu bölgelerinde yaşayan topluluklarla Suriye ve Irak'ta bulunan Türk oymakları için de kullanılır (yörükân-ı Haleb, yörükân-ı Dulkadiyye gibi). Yeni İl kanunnâmesindeki, "Zikrolunan nevâhide Dulkadiyye ve Halep Türkmenleri'nden ve gayri-den bazı yörük taifesi hariçten gelip bazı kurâ ve mezârî arazisinde ziraat edip, geri göçüp konup yörüklüğünde olurken, çoğu bir miktar yer ziraat etmekle onların gibi üzerlerine defter-i sâbıkta resm-i caba ve bennâk kaydolunmuş yörük, yörük olduğu haysiyetten mademki yörük-lükten feragat edip temekkün ihtiyar etmeye" şeklindeki kayıt bu konuda açıklayıcıdır. Yörük adı Kızılırmak'ın doğusunda ve güneydoğusunda kalan yörelerde bilinmez. Oralarda bu mânada aşiret ve göçer kelimeleri kullanılır. Son zamanlarda aşiret kelimesinin bilhassa Güney Anadolu'da hem çoğul hem tekil anlamda yörük adı yerine kullanıldığı görülür. "Evimize bir aşiret geldi", "Evimize bir yörük geldi" demektir (bk. AŞİRET). Osmanlı tahrir kayıtlarında Anadolu, Suriye ve Irak'ta yaşayan

bütün Türk toplulukları yörük adıyla nitelendirilirken Halep Türkmenleri, Dulkadir ulusu, Yeni İl ve Bozulus, varlıkları sona erinceye kadar resmî dilde daha çok kavim adları olan Türkmen adıyla anılmıştır. Hatta Orta Anadolu'ya ve batıya gelen oymaklar yerleştikten sonra da bugüne kadar Türkmen olarak anılagelmıştır. Bundan dolayı adı geçen topluluklarla XVII. yüzyıldan önce Çukurova'da yaşayan oymakları yörük adının dışında tutmak gerekir. Ulu-yörük, Atçekenler ve Karacakoyunlular dışında diğer yörük toplulukları Ankara yörükleri, Bolu yörükleri gibi yaşadıkları yörelerin adlarıyla anılır.

Sivas, Tokat, Amasya ve Kırşehir yörelerinde yaşayan büyük bir topluluğa Ulu-yörük denir. Bu topluluk Yüzdepâre, Ortapâre ve Şarkpâre diye üç kola ayrılır. Bu kümeleri teşkil eden oymaklar da bölük adını taşır. Bölüklerin hepsi XVI. yüzyılın başlarında kışlaklarında çiftçilik yapmaktaydı. Söz konusu teşkilâtın İlhanlılar devrinde kurulmuş olması muhtemeldir. Bölüklerden bazılarının Moğol menşinden geldiği anlaşılır. Ulu-yörük'ü meydana getiren bölükler İlbeyli, Çepni, Ak Salur, Akkuzulu, Gerampa, Gökçeli, Şerefeddinli, Çungar (< ca'ungar = sol kol), Çavurcu, Ustaçalı (Ustaçlı), Dodurga, Turgutlu, Akçakoyunlu, Karakeçili, İnallı, Özlü, Alibeyli, Kuzugüllü, Karafakihli, Kırıklı, Bollu, Çaponlu, Tatlu ve Kulağuzlu'dur. Bunlardan Kırşehir yöresinde oturan Karakeçililer'in önemli bir kısmı Eskişehir yöresine göçerek orada yerleşmiştir. Bazı Karakeçili obaları da batıya gidip Balıkesir yöresinde yurt tutmuştur. Ünlü Karakeçili halılarını dokuyan Balıkesir yöresinde oturan bu obalardır. Yine bu bölüklerden Akçakoyunlular'dan bazı obalar da Balıkesir yöresine gelip yerleşmiştir. Ulu-yörük oymakları sonraları kışlaklarında tamamen yerleşik hayata geçmişlerdir. Atçeken oymakları ise Karaman ilinde bulunmaktaydı. Atçekenler eski zamanlardan beri soy atlar yetiştirdikleri ve devlete vergi olarak bu atlardan verdikleri için bu adla anılmışlardır. Atçekenler Akşehir, Koçhisar, Karaman ve Ereğli arasındaki geniş bozkırda yaşıyordu. Bu kesim Turgut, Eski İl ve Bayburt adlı üç idarî birime ayrılmıştı (bk. ATÇEKEN).

II. Bayezid devrinde altı yöreye ayrılan İçel'de de önemli yörük oymakları vardı: Bozdoğan (Silifke), Yıvalı-Yuvalı (Anamur), Oğuz Hanlı (Anamur), Bozkırlı (Taşlık Silifke), Hoca Yunuslu (Gülнар), Beydili (Gülнар), Şamlı (Taşlık Silifke). İçel, Osmanlı devrinde bitmez tükenmez bir insan kay-